

Про деякі питання державної політики розвитку інформаційного суспільства.

На сьогодні поширення інформаційних технологій (ІТ) охопило практично всі галузі виробництва та сфери послуг, створило основи інформаційного суспільства, їх використання є одним з найбільш ефективних шляхів забезпечення зростання економіки та благополуччя населення. Розвиток інформаційного суспільства веде до ряду трансформацій у суспільному житті, у процесах підготовки й прийняття рішень, у змісті та формах освіти, у структурі бізнесу й праці, в уявленнях про національну та особисту безпеку тощо. Зрештою, нових форм набувають критерії розвинутості та конкурентоспроможності країн.

Поки що багато країн не мають достатніх економічних, освітніх, науково-технологічних можливостей для створення високотехнологічного інформаційного суспільства на рівні з розвинутими країнами. Спроможність країни реалізувати такі трансформації та максимально скористатися перевагами ІТ визначають за багатьма параметрами, зокрема:

- наявність і послідовність національної політики щодо процесів глобалізації, інформатизації;
- наявність необхідних ресурсів;
- поширення технологічної грамотності в суспільстві та владі;
- набір законів і професійних кодексів, що регулюють нові форми відносин у державі;
- наявність засобів моніторингу та аналізу розвитку інформаційного суспільства тощо.

Україна за різними рейтингами розвитку інформаційного суспільства та ІТ займає орієнтовно 60-те місце серед 150–190 країн і за значеннями індексів значно відстає від більшості розвинутих країн. Це вимагає створення та реалізації національної політики зі знаходження гідного місця на глобальному ІТ-ринку. Інакше країна залишиться на узбіччі світового розвитку, постачаючи дешеву робочу силу та виконуючи функції промислово-аграрного додатку.

Водночас ці ж рейтинги підтверджують, що в Україні сформовані основи інформаційного суспільства, є необхідний для подальшого розвитку науковий, технічний та інтелектуальний потенціал, розвинуто інформаційно-технологічну інфраструктуру. Україна за різними даними займає одне з перших місць у світі у сфері офшорного програмування та за мінімальною величиною ІТ-тарифів. Це – серйозне підґрунтя (особливо порівняно з країнами третього світу) для розбудови інформаційного суспільства, яка

ставиться за мету національною владою ¹.

Відсутність необхідних фінансів може бути подолана через залучення насамперед національних інвесторів, що, звісно, вимагає задоволення їхніх економічних та інших інтересів та є одним з головних завдань держави. Разом це створює оптимістичні умови для ефективної реалізації державної політики з розвитку інформаційного суспільства, просування національних виробників на світовий ІТ-ринок.

Зупинимося на важливих, на погляд авторів, її факторах. Інформаційне суспільство базується на інформаційно-технологічній інфраструктурі (ІТІС) або комплексі технічних й організаційних засобів, що забезпечують автоматизацію інформаційних процесів в управлінні, виробництві та інших сферах життєдіяльності ². ІТІС є інтегрованим середовищем життєдіяльності, загалом має мережеву структуру. Саме її розвинутість – передумова сучасного виробництва, вирішення завдань із задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства, активізації демократичних складових управління та інтеграції країни в спільноту розвинутих країн. Таким чином, в основі політики ІТ-розвитку країни лежить урахування різнобічного мережевого впливу ІТІС на суспільство й забезпечення ефективного розвитку всієї системи «виробництво – населення – довкілля» в нових умовах.

Крім того, становлення ринкової економіки в Україні теж потребує від влади переходу до нових методів керування, які здебільшого спрямовуються на координацію різних сфер діяльності за умов постійної невизначеності ситуацій. Це значно посилює роль функцій органів влади з прогнозування, аналізу тенденцій та ефективності бізнесу. До речі, через постійні зміни попиту й пропозиції ніякий центральний орган не зможе надати всього обсягу відповідної інформації для забезпечення ефективної внутрішньої діяльності влади та її взаємодії з населенням, підприємствами тощо. Іншими словами, ринкові умови потребують зміни змісту функцій влади задля забезпечення розвитку ринку.

Перехід до електронного урядування, що є ключовим фактором розвитку інформаційного суспільства та включає насамперед реалізацію принципу «єдиного вікна» по всіх рівнях влади, узагалі неможливий без активної участі державної влади, яка має відпрацювати певну схему як діяльності за нових умов, так і переходу до цієї схеми. Зокрема, «єдине вікно» за своєю структурою частково перетворює діяльність органів влади в забезпечення його функціонування, скажімо, по відокремлених за територією 27 регіонах України. Проте, зважуючи на необхідність надання всім

---

¹ Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: http://ukrexport.gov.ua/ukr/zvjazok_i_info/ukr/12.html.

² Полумієнко С. К., Рибаків Л. О., Грінченко Т. О. ІТ-проекція технологічного розвитку України. – К.: Азимут-Україна, 2011. – 184 с.

споживачам однакових послуг, воно повинно мати однаковий функціональний вигляд, тобто бути типовою системою співпраці з населенням, бізнесом і взаємодії органів влади різних рівнів.

Більше того, розвиток інформаційного суспільства, стосуючись усіх сфер життєдіяльності, потребує створення єдиної національної політики, яка не розподіляється на соціально-економічну, інформаційно-технологічну, екологічну або будь-які інші частини, що має місце сьогодні. Має бути створена одна єдина політика інформаційно-технологічного розвитку країни, що відображає всі його фактори.

Це ж частково стверджується і в програмі ЮНЕСКО³. У ній визначаються такі цілі національної інформаційної політики: створення національної інформаційної інфраструктури, заохочення доступу до ІТ та їх використання урядовими закладами, приватним сектором і громадянським суспільством; розвиток людських ресурсів; створення системи економічного стимулювання та інституціональної структури й ефективної національної системи впровадження інновацій. Досягнення цих цілей і визначає ключові складові інформаційної політики:

- промислова та економічна політика;
- технологічна політика;
- політика в галузі телекомунікацій; соціальна політика;
- політика, стратегії, законодавство;
- наукові дослідження й розробки.

Вочевидь, така політика має виглядати як інвестиційний макропроект, у якому згідно з існуючими методиками визначені споживачі товарів і послуг, що пропонуються, їхня вартість та умови надання, відповідна організаційна структура підприємства, тобто структура влади, яка й реалізує цей проект, мережевий графік робіт, очікувані результати – доходи, прибутки, звісно, і інвестиційні витрати на виконання проекту, їхні інвестори тощо.

Саме в такий спосіб можна узгодити існуючі та потенційні суперечки між рівнями влади, функціями, що вони виконують і мають виконувати, головне – зрушити з місця систему влади до реальної адміністративної реформи, що потребує інформаційне суспільство та його складова – електронне урядування, розвиток яких затверджено законодавчими актами країни.

Підґрунтям державної політики інформаційно-технологічного розвитку є аналіз стану ІТІС, певної математичної моделі, призначеної для узгодження діяльності населення, бізнесу та влади в умовах інформаційного суспільства. Для цього, у свою чергу, необхідна система індикаторів розвитку

---

³ Национальная информационная политика: базовая модель / пер. с англ. – М.: МЦБС, 2010. – 172 с.

інформаційного суспільства, яка відображає характеристики розвитку, дає можливість його аналізу й прогнозування.

Авторами запропоновано прототип національної системи індикаторів оцінки розвитку інформаційного суспільства в Україні, що містить три взаємопов'язані композитні індекси ⁴:

- проникнення ІТ в суспільство (ITS);
- індекс технологічного застосування ІТ у суспільстві (СТА);
- індекс використання ІТ в озброєннях і засобах інформаційного захисту (CIDA).

Індекси структуровані за ієрархічним принципом: на нижньому рівні визначаються 36 елементарних індикаторів, за допомогою яких спочатку розраховуються субіндекси, а на основі останніх – підсумкові композитні індекси. При цьому базова сукупність індикаторів може доповнюватися або змінюватися залежно від завдань, що формулюються дослідниками. Система індикаторів була використана для проведення діагностики рівня розвитку інформаційного суспільства України, результати якої наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Динаміка індексів

Індекс	Значення по роках		Відсоток зростання
	2010	2011	
ITS	31,86	35,73	12
СТА	20,04	21,82	8
CIDA	20,37	21,79	7

Аналіз складових індексу ITS показує, що наукове, економічне та інституціональне забезпечення розвитку та проникнення ІТ у життя суспільства в Україні випереджає розвиток телекомунікацій та апаратно-програмних засобів. Є незначний дисбаланс і в рівні використання інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури. Населення та органи державного управління і місцевого самоврядування стали більш активно й системно впроваджувати у свою основну діяльність сучасні ІТ, ніж це

⁴ Полумієнко С. К., Рибаків Л. О., Грінченко Т. О. ІТ-проекція технологічного розвитку України. – К.: Азимут-Україна, 2011. – 184 с.

роблять промислові підприємства та організації.

За значенням індексу ITS Україна пройшла половину шляху інформатизації суспільства й поки відстає від розвинутих країн. На сьогодні країни з високим рівнем розвитку інформаційного суспільства, високоефективною інформаційно-телекомунікаційною інфраструктурою мають значення ITS у межах 55–70 од.

За умов відсутності нової хвилі фінансової кризи, про що часто йдеться в мас-медіа, а також за належної уваги з боку держави до розвитку сучасних високотехнологічних виробництв із пріоритетом розвитку ІТ, Україна до 2015 р. може подолати відставання від розвинутих країн щодо проникнення ІТ в життєдіяльність суспільства. За сучасних темпів розвитку інформаційного суспільства країна може перейти до рівня проникнення ІТ, де значення ITS перебуває у межах 40–50 од.

Це потребуватиме насамперед від керівництва країни значних зусиль з поширення ІТ серед населення, особливо на регіональному рівні, подальшого істотного розвитку ІТ-бізнесу насамперед у напрямках розробки програмного забезпечення, ІТ-послуг і виробництва ІТ-засобів масового вжитку, створення і використання засобів повноцінного електронного урядування на різних рівнях влади в інтересах влади, населення й бізнесу.

Аналіз результатів впливу ІТ на технологічний розвиток за індексом СТА показує, що ступінь впливу ІТ на інноваційну готовність більше ніж у два рази відстає від розвитку телекомунікацій та апаратно-програмних засобів, наукового, економічного та інституціонального забезпечення розвитку й проникнення ІТ в життя суспільства в Україні. Це одна з основних причин недостатнього впливу ІТ на технологічний потенціал і відносно низького значення індексу СТА. За значенням цього індексу Україна перебуває всередині другого рівня технологічного розвитку⁵, тобто країна пройшла тільки половину шляху від екстенсивного (початкового) рівня розвитку до синергетичного. На цьому рівні перебувають технологічно розвинуті країни зі значенням СТА у межах 36–50 од.

За темпами розвитку технологій та обсягами необхідних для цього витрат часу й коштів до 2015 р. в Україні можна очікувати підвищення індексу СТА до 30–35 од. Проте при поточних темпах і тенденціях розвитку ІТ і високих технологій відставання від технологічно розвинутих країн збережеться. Останнє обґрунтовується синергетичним ефектом поширення високоефективних технологій, які інтенсивніше впливатимуть на технологічний розвиток передових держав, системно підвищуючи

---

⁵ Полумієнко С. К., Рибаків Л. О., Грінченко Т. О. ІТ-проекція технологічного розвитку України. – К. : Азимут-Україна, 2011. – 184 с.

продуктивність.

Рівень технологічного забезпечення оборонної промисловості й безпеки країни безпосередньо залежить від загального рівня технологічного розвитку країни, що відображається і кореляцією індексів СТА та CIDA. У цілому отримані результати показують, що низьке значення CIDA обумовлене, головним чином, недостатнім ступенем використання ІТ для модернізації озброєнь, який більше ніж у три рази нижчий ступеню впливу ІТ на технологічний потенціал оборонного виробництва.

Україна за значенням індексу CIDA пройшла трохи менше половини шляху до комплексного використання ІТ у засобах інформаційного захисту та оборони.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що досягнення певних величин зазначених індексів може й має слугувати орієнтирами державної політики інформаційно-технологічного розвитку. Головне, що розвиток інформаційного суспільства, крім задоволення інформаційних потреб, а саме про це йдеться здебільшого, спрямовується на підвищення сукупної ефективності життєдіяльності населення, бізнесу та влади, відповідна державна політика повинна базуватися на їх партнерстві й не допускає використання командних методів. Її ефективна реалізація неможлива без визначення єдиної провідної установи, відповідальної за координацію діяльності органів влади між собою та з іншими учасниками, визначення її високих повноважень і можливостей для реального виконання робіт, запобігання їх дублюванню та механістичному накладанню нових технологій на стару структуру суспільства та влади (*Полумієнко С., Рибаків Л. (Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України). Про деякі питання державної політики розвитку інформаційного суспільства // Міжнародний науковий конгрес «Інформаційне суспільство в Україні» (Київ, 25–26 жовт. 2012). Тези доповідей. – К, 2013. – С. 42–46).*